

EDİTÖRÜN SUNUŞU:
DİLİN PERDESİNİ ARALAMAK

Mehmet NARLI - Yılmaz DAŞCIOĞLU

Problem

Modern bilim, dili, temeli bilinmeyen bir anlaşma sistemi olarak; gösterge ile gösterilen ilişkisini de uzlaşımsal ve/veya rastlantısal olarak tanımladı. *Kur'an* ise isimlerin Âdem'e öğretildiğini sonra şeylerin (isimlerin delaletlerinin) meleklerle gösterildiğini bildirdi. *Kutadgu Bilig*, diğer varlıklar arasından seçilirken insana bazı özler katıldığını söyler; bu özlerden biri de dildir. İnsanlar, dil denilen varlığın ontolojisini istedikleri gibi tasavvur edebilirler; bu çerçevedeki kabullerini yorumlayabilirler. Ortada değişmeyen bir gerçek var: Dil, toplumsal, siyasal, kültürel ve hatta ideolojik bir varlık olarak, insanı hayat içinde var göstermeye (kılmaya mı demeli); insanın bütün varlığını kendinde tutabilen bir yaratılış mucizesi olarak yaşamaya devam ediyor. Ama insan olmadan algılanması mümkün olmayan bir mucize.

Meram

İnsan, bağlamsallığı, tarihselliği, toplumsallığı ile dile gelerek, dili çoğaltarak, dilde çoğalarak bu mucizeyi temas edilebilir kılıyor. Böyle yaptıkça dilin katlarının farkına varıyor, aynı zamanda kendi mucizesini, kendi katlarının çokluğunu görüyor; sesler ve hecelerle iletişimten varlığı kavramsallaştırmaya kadar ilerliyor. Dilin ilk katında (buna pratik düzey diyelim) kalmanın insana olmaya (insanlaşmaya) yetmeyeceğinin farkına varıyor; pratik düzeyde “ön insan” olduğunun, simgesel, imgesel düzeye tırmandıkça (yayıldıkça da diyebiliriz) “insan” olacağını, dilin kendisiyle kendisinin dille özdeşleşeceğini kavlıyor. Toplumsal ve ideolojik niteliklerini, değişmelerini ve iddialarını dile dönüştürmeye, kendi hayat alanlarını, beklentilerini, komplekslerini ve boşluklarını dilin içinde yuvalandırmaya çalışıyor. Böyle yapınca bir süre rahatlıyor, kendini bir süre güvende hissediyor. Çünkü dile, dilin onay verdiği bir haklılığa/anlama yaslanmadan yapıp ettiklerinin, düşünüp

düşlediklerinin biçimlendirici, etkili ve hatta meşru olmayacağını biliyor. Başka yolu yok; dilin kurduğu mantıksal düzlem ve işaret sistemi tanışıp bildiği tek imkân. Şair de yazar da düşünür de ya da herhangi bir insan da bu imkân olmadan bilincinin ve düşleminin serüvenini takip edemiyor.

Evet, dil, ön insanlıktan insanlığa geçiş sürecinin imkânıdır; mantıksal düzeneği/düzlemi ve işaret sistemi ile “olumlu/anlamli çıkarımlara” (açıklamalara) ulaşmanın imkânıdır. Din, dille çağırır insanları. (Evet, önce söz vardı) Allah, insanla dille muhatap oluyor ve belki “kendi dili”ne çağırıyor. Öyle değil mi? Ama dil “örtmenin” de imkânıdır; ayartmanın da. Bütün ayartılar, ayartmalarını dilin her düzeyini dizgeleştirerek yapmıyorlar mı? Varlıklarla tanışıklığımız dille başlar; adlandırarak var oluruz ve adlandırdığımız şey ile tanış oluruz, adlandırdığımız şeye hakim oluruz (adlandırma aynı zamanda egemenlik kurma biçimidir çünkü); adlandırdığımız şeyle sınırlanmamız da mümkün. “Dile düşmek” demek, “dili olmak” demek, dilin o var edici, davet edici, ayartıcı, hatta belki örtücü gücüne, kısaca bütün varlık alanına hemsinsimizi ve diğer cinsleri davet etmektir; onlarla işaretleşmektir. Dilin yatağında doğuyoruz hepimiz ve dünyada durdukça da bu yataktan çıkamıyoruz.

Her tasavvurun, her muhayyilenin kültürel ve siyasal bağlamları ve kaynakları vardır. Bu bağlamlar ve kaynaklar, dille olan birlikteliğimizi olumlu veya olumsuz biçimde etkiler. Sevme, korkma, bağlanma, yardım etme, öğrenme gibi insanca duyarlılıkları, aklı ve adaleti, bakış açılarının içine sindiren birçok metnin içinde dille hâlleşirken çoğalırız. Bu çerçevede bütün metinler, dilin imkânlarının, ihtimaller alanının ne kadar geniş olduğunu bize gösterirler. Ama aynı zamanda her metin, kendi anlamını tanımlamak için bize ihtiyaç duyar. Biz de kendi anlamımızı yorumlamak için metinlere muhtacız. Ama ne yazık ki bazen dille olan birlikteliğimizin olumlu çerçevesini bozan yapılar bizi dilimize, kendi yatağımıza garip kılar. Mesela bugün (çoğu zaman da demek mümkün) örgün eğitim, dille bağımızı koparan; dilin yatağında olmamızı değil dilin kapısından girmemizi bile engelleyen bir süreç olarak ilerlemiyor mu? Bazen siyasal katılıklar, zorbalıklar, ailesel yalnızlıklar da dilimizi yani bizi daraltırlar. Çünkü bu süreçlerde insan kendi kendine kötülük eder. Süreçlerin temel etkeni korkudur. İnsan ötekinden korktuğu için katılaştır. Kendini korumak için çeşitli düzenler kurar. Bu düzenleri kurdukça ötekini (tehlikeyi) uzaklaştırmış olur. Ama aslında tehlike, bu düzenlerin kurulmasıyla bertaraf edilmez. Bu düzenlerin kurulmasıyla aslında tehlikeler gruplaşmış olur. Türkiye’deki büyük gruplaşmalar tehlikelerin, tehlikelerden korunmak için kurulan düzenlerin sınıflaşmış hâli değil midir? Türkiye’deki dil ve algı kaybının asıl etkenlerinden biri bu değil midir?

“Dilin perdeleri” demek, dilin simgesel ve imgesel düzeyleri demektir; bu düzeylerin oluşmasında kurduğumuz dil oyunlarını teşbih, istiare, kinaye, ironi, hiciv olarak adlandırmamız demektir. Dilin simgesel ve imgesel düzeylerinde

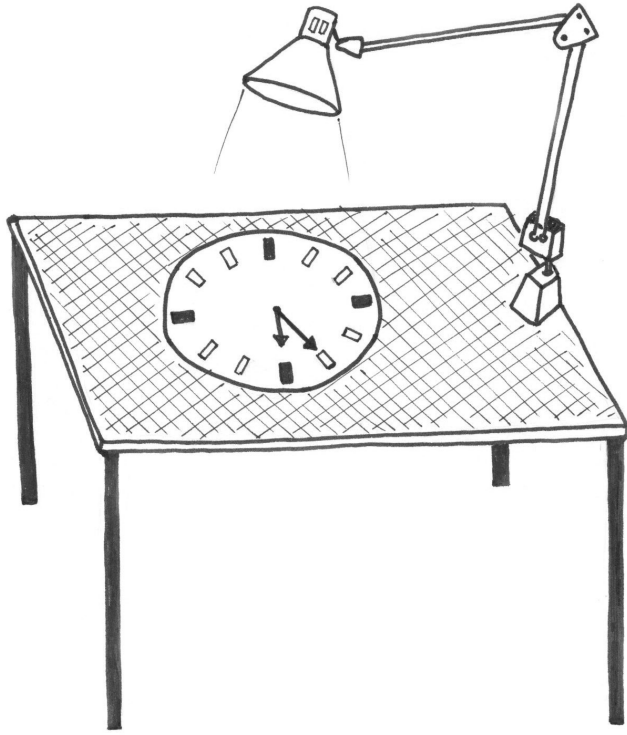
oluşturduğumuz anlam, kurduğumuz hayal, pratik yaşantının anlamıyla, bilgisiyle, iletişiyle birebir örtüşmez. Hiçbir metafor veya imge, uçları kapanmış bir ileti dizgesi kurmaz çünkü. Ama bu, imgelerin, simgelerin, bütün mecazların kültürel, siyasal, ideolojik temelleri yoktur anlamına da gelmez. Bilincimiz, kişisel yaşantılarımız ve duyarlık biçimlerimiz bu kültürel ve siyasal temellerin içine sinerler. Başka bir deyişle, yaşanti ve duyarlığımızın içinde, üretim ve hareket yeteneği kazanmış olan bilinç, dilde farklı bir kök salarak metafora/imgeye dönüşür. İmgenin insanda kök salması, aslında dilde kök salan bilincin çocuğudur. Bilinç, elbette kültürel, siyasal, geleneksel ve uzlaşımsal anlamlılıklarla biçimlenmiştir. Aslında her simge ve imge insanı kendi bilinç köklerine çağırır.

Netice

“Dilin Perdeleri” adıyla yayımladığımız bu özel sayı, dilin, değinegeldiğimiz özsel ve süreçsel niteliklerini, dilin düzeylerini, dilin anlam katmanlarını oluştururken insanoğlunun kurduğu mecaz sistemlerini belirlemeyi, tartışmayı ve bu çerçevede bir kaynak oluşturmayı hedefliyor. Bu bağlamda önce kuramsal bir çerçeve oluşturmaya; ardından metinler üzerinde yapılan çalışmalarla bu çerçevenin görünebilirliğini artırmaya çalıştık. Fakat tasarladığımız özel sayıya tam olarak ulaştığımız söylenemez. Örneğin eski İslam toplumlarındaki dil okulları üzerine (Bağdat, Kûfe dil okulları gibi) bir yazı hazırlayamadık. Dil bilimi bağlamında da eksiklikler var. Metinlerin seçiminde tarihsel bir sıra takip etmek istedik ama üzerinde çalışılan metinlerin mecazlar ve dil biçimleri bakımından temsil kabiliyetleri tartışılabilir. Şimdilik elimizden gelenin bu olduğunu ama ikinci baskı için her türlü katkıya, öneriye ve eleştiriye açık olduğumuzu, bu katkı ve eleştirileri memnuniyetle değerlendireceğimizi bildirmek isteriz.

Çizgi

İsmail SERT

SİM